

Přirozenost svobod (a práv etc.)

Má-li myšlenka (a formulace) „přirozenosti“ lidských práv a svobod takovou přitažlivost, atraktivitu a také vážnost po více než dvou staletích, jak jsme toho svědky, a to navzdory všem nedostatkům již myšlenkového uchopení a rovněž slovního vyjádření, zdá se mít opravdu smysl se pokusit o myšlenkové a pak i formulační úpravy a opravy, které by prospěly nejen jejím aplikacím (nárůst nejrozmanitějších specifikovanějších práv a svobod nepochybně upozorňuje na některá nebezpečí, která z toho nedokonale „myšleného“ a eo ipso i nedokonale „vysloveného“ vyplývají), ale také a dokonce především jejímu vyostřenějšímu a pevnějšímu, pojmově co nejpřísněji vymezenému myšlenkovému uchopení. Takové úpravy se mohou ubírat hlavně dvojím směrem: buď se odvrátí od dosavadních formulací a pokusí se samu myšlenku uchopit jinak, odjinud a zasadit ji do jiných souvislostí – anebo se přidrží dosavadních formulací, ale hlavní termíny důkladně a do hloubky reinterpretuje. V obou případech ovšem hrozí totéž nebezpečí, totiž že ztratíme nebo přinejmenším zneutralizujeme, zbavíme údernosti ono „myšlené“ samo. Abychom to jen naznačili na několika příkladech: 1) Máme-li se přidržet formulace, že základních lidských svobod a práv se každému jedinci dostává „od přírody“, musíme reinterpretovat některé dosavadní významy slova „příroda“ (přírodní a přirozený), a to zcela zřejmě způsobem, který se dostane do konfliktu nejen s obecným či většinovým chápáním tohoto slova, ale také s pojetím běžným např. v tzv. přírodních vědách (které s nějakými „svobodami“ ani „právy“ nechce mít co dělat a odkazuje je do předmětné oblasti věd společenských). 2) Budeme-li trvat na tom, že mezi svobodami základními a svobodami politickými je v tom, že jedny jsou „od přírody“, zatímco ty druhé jsou založeny na lidských ujednáních (konvencích), budeme muset připustit – přinejmenším jako otázku hodnou zkoumání – zda takové svobody (event. práva) nemusíme mutatis mutandis připustit i na nižších úrovních, než jsou naše, tj. lidské. Pokud jde o „práva“ tohoto druhu, bude to vyvolávat silný odpor (a nejen přírodovědců); a pokud jde o takovéto „svobody“, bude nepochybně zapotřebí přinejmenším terminologicky odlišit pouhou „kauzální uvolněnost“ (event. „neurčitost“ – jak už o tom běžně hovoří teoretici fyzikové od doby Heisenberga) od otevřenosti k (nejsoucím, nedaným) přicházejícímu „možnému“ novému, které nijak nevyplývá z toho, co (v minulosti) předcházelo. Je-li toto nové čímsi „přirozeným“, pak tato „přirozenost“ znamená pravý opak toho, co je běžné, trvalé, stále se vyskytující a opakující: jen FYSIS („příroda“) tu může být učiněna odpovědnou za to, že doprostřed věcí, které tu už byly a jsou, přichází – rodí se – něco nového. Svoboda, která je pak viděna jako cosi, co se rodí, je svoboda přicházející – a její zrození znamená osvobozování, vysvobozování.

(Písek, 040211-3.)